

Обліково-аналітичне забезпечення етапу провадження справи про банкрутство в антикризовому управлінні суб'єкта реального сектору економіки

Досліджено обліково-аналітичне забезпечення етапу провадження справи залежно від порядку ініціювання процедури банкрутства.

Ключові слова: антикризове управління, банкрутство, суб'єкт реального сектору економіки, облікова та аналітична складові, облікова документація, доказ, стандартизація документу.

Исследовано учетно-аналитическое обеспечение этапа производства по делу о банкротстве в зависимости от порядка возбуждения процедуры.

Ключевые слова: антикризисное управление, банкротство, субъект реального сектора экономики, учетная и аналитическая составляющие, учетная документация, доказательство, стандартизация документа.

There is examined accounting and analytical ensure the production stage of the bankruptcy case, depending on the excitation of procedure order.

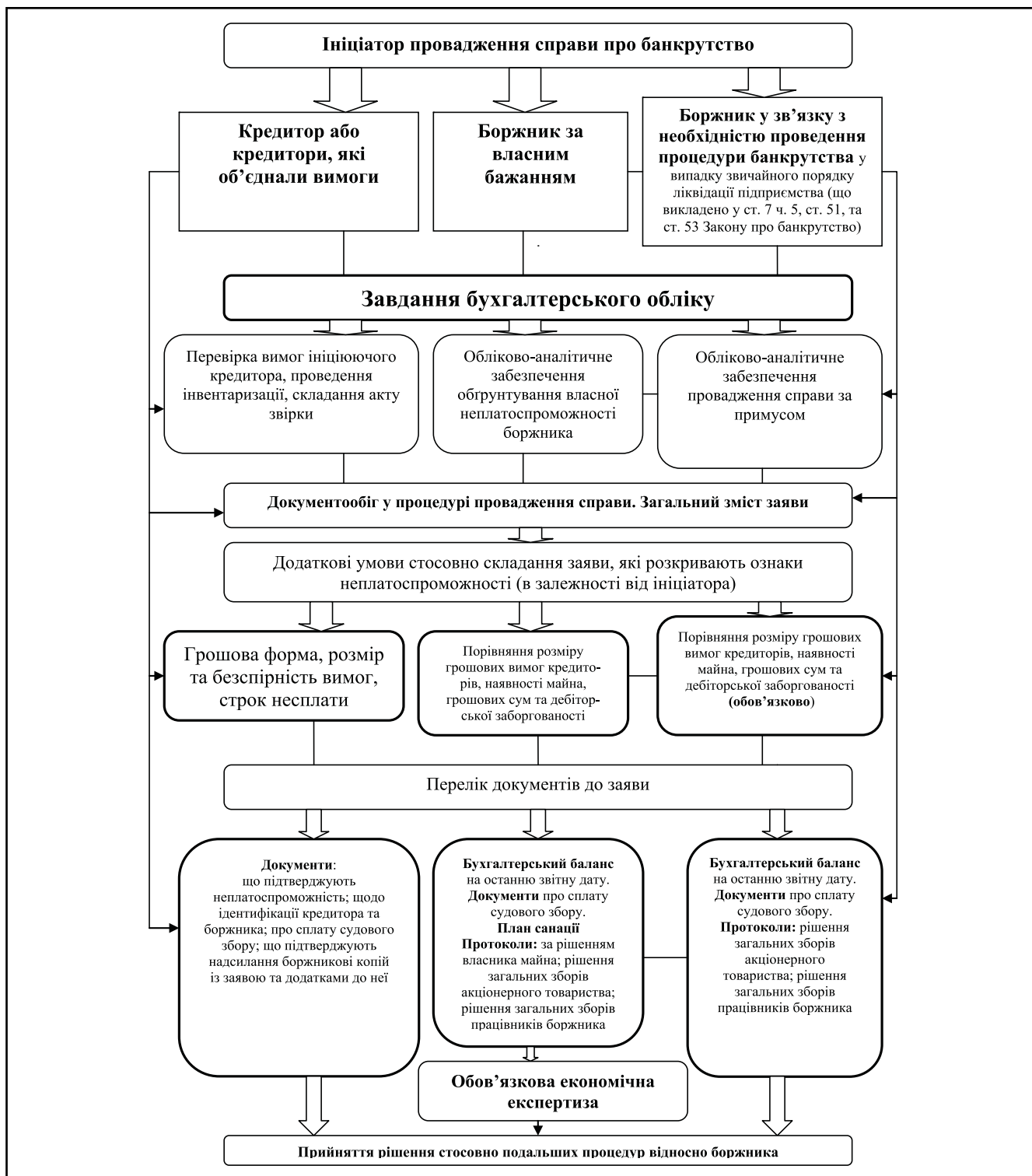
Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У широкому плані обліково-аналітичне забезпечення є збором, обробкою і оцінкою всіх видів інформації, яка споживається для прийняття управлінських рішень на макро- та мікрівнях. В умовах антикризового управління актуальні питання відновлення платоспроможності та стійкого функціонування і розвитку суб'єкта реального сектору економіки. «Обліково-аналітичне забезпечення стійкого розвитку підприємства – це єдність систем обліку, аналізу, об'єднаних інформаційними потоками для управління економічними процесами (при виборі (або реалізації) напрямів стійкого розвитку і варіантів їх фінансування)» [11]. Облікове забезпечення відновлення платоспроможності суб'єкта-боржника базується на специфічних методиках бухгалтерського обліку притаманних процедурам банкрутства. Методика бухгалтерського обліку в антикризовому управлінні суб'єкта реального сектору економіки у процедурі банкрутства на етапі провадження справи про банкрутство та розпорядженні майном пов'язані з особливостями обліку кредиторської заборгованості. Визнання заборгованості різних видів кредиторів, які залежать від низки умов процедури банкрутства, ціна та склад таких вимог, вже розглядалися в роботах автора цієї статті. Крім того, доцільно звернути увагу на ще один важливий елемент бухгалтерського обліку цього етапу. На етапах провадження справи і розпо-

рядженні майном значущу роль відіграє бухгалтерської документація, яка є складовою обліково-аналітичного забезпечення провадження справи. Бухгалтерська документація виступає важливим доказом у процедурних питаннях, зокрема у визнанні кредиторської заборгованості, та є чинником у вирішенні питань щодо подальших правових дій стосовно суб'єкта-боржника.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідження теоретичних питань з бухгалтерського обліку в основному стосуються етапу, на якому підприємство вже визнано банкрутом, тобто ліквідації. Так, проблеми бухгалтерського обліку в ліквідаційних процедурах банкрутства підприємств в Україні розглянуті у роботах О.М. Галенко. У роботах О.М. Глуцук представлені питання бухгалтерського відображення операцій з припинення діяльності, реорганізації підприємства. Роботи Г.В. Булкот присвячені удосконаленню фінансового обліку процесів ліквідації та санації на підприємствах-банкрутах. Бухгалтерський облік суб'єкта реального сектору економіки на етапі провадження справи, зокрема питання вимог до бухгалтерської документації, практично не розглядалися у науковій літературі. Подвійний характер бухгалтерської документації, доцільність класифікації документів на доброякісні та недоброякісні, фактори, що впливають на рівень реалізації принципу доказовості бухгалтерського обліку суб'єкта-боржника, надано у роботі автора цієї статті [6], але залишилися нерозглянутими питання складу документації як елемента обліково-аналітичного забезпечення, зокрема питання стандартизації облікових документів, рішення яких сприяє реалізації принципу доказовості бухгалтерського обліку і тому є актуальним для учасників процедури банкрутства.

Мета статті полягає у дослідженні обліково-аналітичного забезпечення етапу провадження справи процедури банкрутства в антикризовому управлінні суб'єктів реального сектору економіки.

Виклад основного матеріалу. Обліково-аналітичне забезпечення етапу провадження справи про банкрутство обумовлено порядком ініціювання справи про банкрутство. Ініціатором справи згідно зі ст. 6–9 закону про банкрутство про банкрутство може виступати як кредитор, так і боржник. Якщо ініціатором справи виступає кредитор або кредитори, які об'єднали свої вимоги, бухгалтерський облік підприємства-боржника пов'язано з перевіркою вимог ініці-

Завдання бухгалтерського обліку на етапі провадження справи

ючого кредитора та складанням відгуку на вимоги кредитора, проведенням інвентаризації розрахунків між кредитором та дебітором (див. рис.).

Інший випадок, коли справу ініціює боржник за власним бажанням або в зв'язку з необхідністю, у разі ліквідації підприємства у загальному порядку (не в умовах процедури банкрутства), яке не має можливості розрахуватися із зобов'язаннями (що викладено у ст. 7 ч. 5, ст. 51 та ст. 53 за-

кону про банкрутство). Завдання бухгалтерського обліку для боржника, який ініціює справу за власним бажанням, складаються з формування бази доказів для господарського суду, що воно дійсно неплатоспроможне. Для підприємства, яке за необхідних умов мусить проходити процедуру банкрутства, специфічні завдання полягають у наданні інформації для порівняння наявного майна з кредиторською заборгованістю, що не погашена у загальній процедурі лікві-

дації. На основі облікової документації у наступних процедурах банкрутства проводять економічну експертизу фінансового стану боржника, у порядку ініціювання за власним бажанням економічна експертиза – обов'язкова умова справи. У такий спосіб цілі різних ініціаторів справи про банкрутство зумовлюють відповідні завдання бухгалтерського обліку, яким, у свою чергу, відповідає документообіг з урахуванням вище зазначених випадків провадження справи.

Документування етапу провадження справи складається із заяви, яка для кредитора та боржника має загальну основу. Додатки до заяви враховують особливості, які виникають залежно від ініціатора справи про банкрутство. Письмова заява подається за вільною формою до Господарського суду, підписується керівником або іншою особою, уповноваження якої визначені законодавчими або засновницькими документами. Інші реквізити та складові елементи загального змісту заяви представлені у ст. 7 п. 1 закону про банкрутство [2, 10]. Наявність основних та додаткових реквізитів заяви визначає її як належно оформлений документ, що є важливим фактором доказовості у господарському суді, в протилежному випадку справа припиняється (ст. 9 закону про банкрутство). Заява має містити характеристику обставин, які підтверджують неспроможність боржника, у тому числі: розмір боргових вимог, строки їх виконання, розмір штрафних санкцій, що підтверджуються в облікових документах до заяви.

Ситуація, коли справу ініціює кредитор або кредитори, які об'єднали свої вимоги до боржника, належить до загального порядку, який включає такі процедури: розпорядження

майном, санацію, ліквідацію та можливо мирову угоду [2, 10]. У такому випадку зміст документів, що додаються до заяви, згідно зі ст. 6 закону про банкрутство має відповідати чотирьом ознакам (табл. 1).

Вимога, що документи за усіма чотирма ознаками мають додаватися до заяви, зумовлює їхній комплексний характер як доказів. Комплексність є важливою владою обліково-аналітичного забезпечення провадження справи. Відсутність однієї з ознак – будь-якої групи документів згідно із законодавством про банкрутство означає, що справу здійснити неможливо. Комплексність повинна мати прояв також і усередині кожної групи документів, відсутність якої у практиці є одним з чинників тінізації процедури банкрутства.

Для аналітичних процедур провадження справи перелічена нижче черговість груп документів за ознаками не має значення, важлива лише наявність кожної групи у справі та комплекс документів до неї. Таким чином, до заяви кредитора додаються такі групи документів. Документи, що підтверджують безспірність вимог (табл. 1). До цієї групи включаються документи, які можна класифікувати за двома видами: виконавчі документи (виконавчий лист, який видається у суді, судове рішення господарського суду (наказ) або виконавчий напис нотаріуса); розрахункові документи, у тому числі інкасове доручення (розпорядження), за яким здійснюється безспірне стягнення коштів з рахунків боржника, копія несплаченого розрахункового документа; документи, які підтверджують визнання боржником вимог кредиторів (платіжне доручення про перерахунок податків (обов'язкових платежів і тощо).

Таблиця 1. Облікове забезпечення етапу провадження справи про банкрутство, яка ініціюється кредитором (загальний порядок)

Ознаки провадження справи	Характеристика вимог	Документи
Сума вимог	Вимоги кредитора (кредиторів) становлять не менш трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати (у тому числі по виплаті заробітної плати, сплаті податків та зборів (обов'язкових платежів) на дату надання заяви до суду	Копії несплачених розрахункових документів (видаткові накладні, товарно-транспортні накладні, рахунки-фактури, платіжні доручення, податкові накладні), копії договорів
Грошовий еквівалент	Вимоги мають бути грошовими. Речові вимоги у справах про банкрутство не розглядаються	
Дата простроченого боргу	Вимоги не були задоволені боржником протягом трьох місяців з дня встановленого для їх погашення строку	Копії несплачених розрахункових документів (видаткові накладні, товарно-транспортні накладні, рахунки-фактури, платіжні доручення, податкові накладні), копії договорів
Безспірність вимог	Вимоги кредитора вже підтверджені виконавчими документами і проти боржника було відкрито виконавче провадження	Виконавчий документ (копія наказу господарського суду), копія судового рішення господарського суду або виконавчого напису нотаріуса, копія несплаченого розрахункового документа
Неплатоспроможність боржника	Документи, що підтверджують неспроможність боржника; а також інші документи, які є підтвердженням, що боржника ознайомлено з порушенням проти нього справи про банкрутство	Копії договорів; судові акти; документи, з зазначенням суми боргових вимог кредиторів, а також строку їх виконання, розміру неустойки (штрафів, пені); розрахункові документа про списання коштів з банківського або кореспондентського рахунку боржника з датою його прийняття банківською установою боржника до виконання; документ, що підтверджує направлення копії заяви боржнику; довідка з Єдиного державного реєстру про включення кредитора у даний реєстр; копія доручення уповноваженої особи; документи про сплату судового збору

Група бухгалтерських документів, що підтверджують неплатоспроможність боржника та є доказом, що сума вимог перевищує 300 мінімальних розмірів заробітних плат, а саме, оригінали або копії договорів, які завірені підписом уповноважених осіб, печаткою кредитора; первинна бухгалтерська документація (накладні на відпуск товару, рахунки-фактури, товарно-транспортні накладні, платіжні доручення, довіреності, листування сторін, акти звірки, якщо вони були проведені і т.п.). Документи щодо ідентифікації кредитора та боржника. Документи про сплату судового збору згідно із законом України про судовий збір від 08.07.2011 №3674-VI. Документи, що підтверджують надсилання боржникові копій із заявою та додатками до неї.

Наведена інформація є доказом у правовому аспекті справи і дає змогу здійснити аналіз облікових документів, що є елементом аналітичного забезпечення відновлювальних процедур суб'єкта в антикризовому управлінні. Крім того, на наш погляд, бажано до аналітичного забезпечення включати методiku комплексного економічного аналізу, зокрема кредиторської заборгованості. Для створення бази такого аналізу необхідна інформація з диференціацією кредиторської заборгованості згідно з черговістю її погашення.

Документування у випадку ініціативи щодо провадження справи про банкрутство з боку боржника визначається його неспроможністю вчасно погасити заборгованість, а також економічними інтересами отримати певні пільги, які зумовлюють норми законодавства з банкрутства. Тому до кредиторської заборгованості (інформація про яку надається до заяви у господарський суд) не вимагаються умови певного розміру та ознаки безспірності в порівнянні із загальним порядком. У законодавстві з банкрутства йдеться лише про грошову форму таких вимог. З боку суб'єкта-боржника вимагається обов'язкова інформація, що дозволяє порівняти кошти підприємства, засоби у розрахунках та розмір заборгованості, зокрема заборгованості, яка у законодавстві з банкрутства належить до першої та другої черг погашення.

Тому обліково-аналітичне забезпечення справи про банкрутство, що ініціюється боржником, включає документи, які

відображають суму грошових вимог кредиторів (з тих, що не оскаржені боржником); у тому числі заборгованість першої та другої черг погашення (з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, суму невикористаних та своєчасно не повернутих коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності; розмір заборгованості по відшкодуванню шкоди, заподіяної життю та здоров'ю, виплаті заробітної плати та вихідної допомоги працівникам боржника, виплат авторської винагороди та ін.); заборгованості по податках і зборах; відомості про наявність у боржника майна, у тому числі грошових сум і дебіторської заборгованості; бухгалтерський баланс на останню звітну дату, банківські розрахункові документи, перелік та повний опис майна.

Аналітичне забезпечення провадження справи боржником передбачає методiku аналізу фінансового стану підприємства з метою оцінки наявних активів та простроченої кредиторської заборгованості, розрахунків коефіцієнтів ліквідності. Причому аналітичні процедури в умовах банкрутства доцільно проводити з урахуванням черговості погашення боргів. Особливостями фінансового аналізу є те, що він здійснюється у межах економічної експертизи фінансового стану боржника, яка виконується з метою виявлення фіктивного, прихованого банкрутства. Основою для економічної експертизи є Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства №14 [8]. Але більш ретельні висновки щодо експертизи передбачають використання не тільки моментних показників балансу, які запропоновані у Методичних рекомендаціях 14, а також аналітичних показників за досліджуваний звітний період [5] з використанням облікових регістрів та форм публічної фінансової звітності, зокрема форм 2 та 5.

Одним із важливих факторів, який впливає на якість бухгалтерської документації, є її стандартизація. У теперішній час заява з характеристикою вимог подається у вільній формі. Структура документа з характеристикою вимог, який має систематизувати інформацію, певно залежить від виду ініціювання справи. У загальному порядку у разі ініціювання

Таблиця 2. Сума вимог кредиторів (Додаток до заяви про ініціювання справи, яка надається кредитором)

Кредитори	Судові рішення, накази, виконавчі листи, договори і таке інше за назвою та номером	Дата безспірних вимог	Сума вимог		Розмір заборгованості, яка погашена, якщо погашення проводилось за виконавчим провадженням або власним бажанням	Сума вимог на момент подачі заяви	
			основного боргу	штрафних санкцій		основного боргу	штрафних санкцій
1	2	3	4	5	6	7	8
.....						
Всього		Не менш трьох місяців з дня виконавчого провадження або рішення суду				Не менш 300 мін. зпл на дату подачі заяви	

справи кредитором такий документ має враховувати умови вище згаданих чотирьох ознак і те, що вимоги кредиторів згідно із законом про банкрутство (крім вимог, що погашаються у першу чергу) підлягають погашенню в різний час: основний борг у третю чергу, а штрафні санкції – у шосту. Тому у формі кредиторських вимог щодо суб'єкта-боржника раціонально відокремлювати основні борги та відповідні їм штрафні санкції. Варіант форми наведено у табл. 2.

Додаток до заяви про ініціювання справи, яка подається боржником, складається аналогічно, але з виключенням інформації щодо обмежень кредиторських вимог та умов їх безспірності, з вказівкою дат вимог, що не оскаржені боржником.

Крім того, з метою задоволення вимог кредиторів щодо наочності погашення заборгованості, передовсім соціальних виплат, доцільно навести до господарського суду додаток до заяви боржника, в якому сума вимог на момент подачі заяви про провадження справи була б диференційована згідно з видами черговості погашення.

Висновки

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення провадження справи, яка ініціюється кредитором, включає методику кредиторської заборгованості з урахуванням вимог процедури банкрутства, групи облікових документів за чотирма ознаками, які є доказами у провадженні справі про банкрутство та інформаційною основою для документального аналізу у правовому аспекті та комплексного економічного аналізу суб'єкта-боржника, в тому числі кредиторської заборгованості.

Якщо справа ініціюється боржником, обліково-аналітичне забезпечення складається з комплексу документів, які є доказами неплатоспроможності боржника та основою фінансового аналізу виявлення фіктивного або прихованого банкрутства. З метою підвищення рівня доказів щодо фіктивного та прихованого банкрутства пропонується розширення інформаційної бази фінансового аналізу.

Вважається доцільним інформацію кредиторських вимог до господарського суду надавати у стандартних формах із відображенням специфічних рис процедури банкрутства – відокремлювати основний борг і штрафні санкції, основний борг диференціювати залежно від черговості погашення заборгованості, що сприятиме підвищенню якості складової обліково-аналітичного забезпечення – облікової документації.

Список використаних джерел

1. Галенко О.М. Методика та організація аналітичного обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами при банкрутстві підприєм-

ства; Економіка [наук. зб.] / О.М. Галенко, Г.В. Булкот. – Рівне: вісник НУВГП, 2006. – Вип. 3. – С. 18–25.

2. Закон України «Про банкрутство» («Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» в редакції закону №784–XIV від 30.06.99) [Електрон. ресурс]: за даними сайту / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2343-12>.

3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 року № 196–14 [Електрон. ресурс]: за даними сайту / Верховна Рада України – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2343-12>.

4. Зенкина И.В. Учетно-аналитическое обеспечение стратегического управления коммерческой организацией // Аудит и финансовый анализ. – 2009. – №2. – С. 51–55.

5. Іванова Л.Б. Оцінка ліквідності суб'єкта реального сектора економіки у процедурі банкрутства; Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». Збірник / Л.Б. Іванова. – Чернігів: ЦНТЕІ, 2011. – №52. – С. 40–47.

6. Іванова Л.Б. Бухгалтерська документація як доказ в антикризовому управлінні суб'єкта реального сектору економіки у процедурі провадження справи про банкрутство; Формування ринкових відносин в Україні [зб. наук. праць] / Л.Б. Іванова. – К. – 2012. – Вип. 28. – С. 100–108.

7. Ловінська Л.Г. Організація бухгалтерського обліку та фінансового контролю в сучасних умовах господарювання в Україні / Л.Г. Ловінська, І.Б. Стефанюк. – К.: НДФІ, 2006. – 240 с.

8. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затвержені наказом Міністерства економіки України від 19 січня 2006 року №14 [Електрон. ресурс]: за даними сайту / Міністерство економіки України. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=75462&cat_id=38738

9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку / Уклад. В.Кузнецов. – Х.: Фактор, 2011. – 416 с.

10. Постанова №15 Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про банкрутство» від 18.12.2009. [Електрон. ресурс]: за даними сайту [ligazakon](http://ligazakon.ua). Режим доступу – http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VSO90853.html

11. Тычинина Н.А. Теоретическое обоснование содержания учетно-аналитического обеспечения устойчивого развития предприятия; Вестник ОГУ / Н.А. Тычинина. – Оренбург: ОГУ, 2009. – №2.

12. Удалова З.В. Принципы формирования учетно-аналитического обеспечения управления сельскохозяйственными организациями // Фундаментальные исследования. – 2011. – №4 – С. 168–174.